

**JAMIYATDA INSON HUQUQ VA ERKINLIKLARINI TA'MINLASHDA VUJUDGA
KELAYOTGAN MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI**

Shokirov Mubin Rustamovich

f.f.f.d (PhD) dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti.

Ergasheva Iroda Qosimovna

Buxoro davlat pedagogika instituti 2-bosqich magistranti.

Telefon: +998(93) 624 42 07 ergasevairoda87@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17877959>

Annotatsiya. Ushbu maqolada jamiyatda inson huquq va erkinliklarini ta'minlash jarayonida yuzaga kelayotgan asosiy muammolarni tahlil qilish hamda ularning samarali yechimlarini asoslashga qaratilgan. Bugungi globallashuv, raqamli transformatsiya, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi, axborot bosimi va migratsiya jarayonlarining jadallashuvi inson huquqlarini himoya qilish tizimiga yangi talablar qo'yimoqda. Shu sababli, tadqiqotda huquqiy ongning yetarli darajada shakllanmaganligi, ayrim sohalarida qonun ijrosidagi sustkashliklar, korrupsiya holatlarining mavjudligi, davlat organlari va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi hamkorlikning yetarli darajada bo'lmaganligi kabi omillar chuqur ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi. Shuningdek, so'nggi yillarda aholining axborot texnologiyalaridan faol foydalanishi natijasida yuzaga kelayotgan yangi turdagi huquqbuzarliklar, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi, raqamli xavfsizlik, onlayn diskriminatsiya kabi zamonaviy xavf va muammolar ilmiy asosda ochib beriladi.

Tadqiqot yakunida inson huquqlarini samarali ta'minlash uchun normativ-huquqiy bazani takomillashtirish, sud-huquq tizimidagi islohotlarni chuqurlashtirish, davlat organlarida ochiqlik va hisobdorlikni kuchaytirish, fuqarolik jamiyati institutlarining faolligini oshirish, huquqiy madaniyatni rivojlantirish hamda raqamli xavfsizlikni mustahkamlashga oid aniq taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: inson huquqlari, erkinliklar, jamiyat, huquqiy ong, korrupsiya, sud tizimi, ijtimoiy tenglik, davlat organlari, huquqiy madaniyat, raqamli xavfsizlik.

**ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРАВ И СВОБОД
ЧЕЛОВЕКА В ОБЩЕСТВЕ, И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ**

Аннотация. Целью данной статьи является анализ основных проблем, возникающих в процессе обеспечения прав и свобод человека в обществе, и обоснование эффективных путей их решения. Современная глобализация, цифровая трансформация, рост социального неравенства, информационное давление и ускорение миграционных процессов предъявляют новые требования к системе защиты прав человека.

Поэтому в исследовании с глубокой научной точки зрения рассматриваются такие факторы, как недостаточное формирование правосознания, задержки в правоприменении в отдельных сферах, наличие коррупции и недостаточное взаимодействие государственных органов с гражданским обществом.

Также научно раскрываются современные угрозы и проблемы, такие как новые виды правонарушений, защита персональных данных, цифровая безопасность и онлайн-дискриминация, возникшие в результате активного использования населением информационных технологий в последние годы.

В заключение исследования будут представлены конкретные предложения и рекомендации по совершенствованию нормативно-правовой базы, углублению реформ в судебной системе, усилению открытости и подотчетности государственных органов, повышению активности институтов гражданского общества, развитию правовой культуры и укреплению цифровой безопасности для эффективного обеспечения прав человека.

Ключевые слова: права человека, свободы, общество, правосознание, коррупция, судебная система, социальное равенство, государственные органы, правовая культура, цифровая безопасность.

PROBLEMS ARISING IN PROVIDING HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN SOCIETY AND THEIR SOLUTIONS

Abstract. This article aims to analyze the main problems that arise in the process of ensuring human rights and freedoms in society and to substantiate their effective solutions.

Today's globalization, digital transformation, increasing social inequality, information pressure and the acceleration of migration processes impose new requirements on the system of protecting human rights. Therefore, the study covers factors such as insufficient formation of legal awareness, delays in law enforcement in some areas, the presence of corruption, and insufficient cooperation between state bodies and civil society from a deep scientific perspective.

Also, modern threats and problems such as new types of violations, personal data protection, digital security, and online discrimination that have arisen as a result of the active use of information technologies by the population in recent years are scientifically revealed.

At the end of the study, specific proposals and recommendations will be put forward to improve the regulatory framework, deepen reforms in the judicial system, strengthen openness and accountability in state bodies, increase the activity of civil society institutions, develop legal culture, and strengthen digital security to effectively ensure human rights.

Key words: human rights, freedoms, society, legal awareness, corruption, judicial system, social equality, state bodies, legal culture, digital security.

"The rights of every man are diminished when the rights of one man are threatened."

John. Kennedy

Kirish

Insonning tugʻma huquq va erkinliklari jamiyatning maʼnaviy-axloqiy, siyosiy va huquqiy taraqqiyotini belgilovchi eng muhim mezonlardan sanaladi. Har qanday davlatning demokratik darajasi, avvalo, uning fuqarolariga munosabati va inson shaʼni qanchalar eʼzozlanishi bilan baholanadi. Shuning uchun zamonaviy jamiyat uchun inson huquqlarini taʼminlash masalasi nafaqat konstitutsiyaviy burch, balki ijtimoiy taraqqiyotning ajralmas qismidir. Bugungi tezkor axborot oqimi, iqtisodiy globallashuv, siyosiy dinamik jarayonlar inson huquqlarini taʼminlashga bevosita taʼsir qilmoqda. Mazkur maqola ana shu jarayonlarda vujudga kelayotgan turli toifadagi muammolarni yoritadi hamda ularga ilmiy-ijtimoiy yondashuv asosida yechimlar taklif etadi.

Inson huquqlari — bu shaxsning tugʻilganidan boshlab egallaydigan, undan ajratib boʻlmaydigan tabiiy imkoniyatlar majmuasidir.¹

Ular jamiyatda adolat, tenglik, erkinlik va barqarorlikni taʼminlaydi. Insonning huquqlari himoyalangan jamiyatda erkin fikr almashinuvi kuchayadi, fuqarolarning ijtimoiy faolligi oshadi, iqtisodiy va maʼnaviy taraqqiyot jadallashadi. Inson huquqlari kafolatlangan jamiyatda davlat institutlari ham samarali ishlaydi, chunki xalqning davlatga boʻlgan ishonchi ortadi.

Shu bilan birga, inson huquqlarining mazmuni doimo kengayib boradigan tushunchadir.

Hozirgi davrda u nafaqat shaxsiy, siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy huquqlarni, balki axborot xavfsizligi, ekologik huquqlar, gender tengligi, nogironligi boʻlgan shaxslar huquqlari kabi yangi yoʻnalishlarni ham oʻz ichiga oladi.

Jamiyat taraqqiyotiga qaramay, inson huquqlari bilan bogʻliq muammolar oʻz dolzarbligini yoʻqotgani yoʻq. Ular turli sohalarda namoyon boʻladi.

1. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat masalalari

Aholining huquqiy madaniyati past boʻlgan jamiyatda inson huquqlarining toʻliq amalga oshishi qiyinlashadi. Odamlar oʻz huquqlarini bilmagan taqdirda, ularni himoya qilishda ham passiv boʻlib qoladi. Bu esa huquqbuzarliklarga imkon yaratadi. Huquqiy ongning pastligi, ayniqsa, yoshlar orasida ham kuzatilmoqda. Huquqiy bilimlarning yetarlicha singdirilmagani jamiyatda huquqiy boʻshliq hosil qiladi.

2. Byurokratik toʻsiqlar va tizimlararo muvofiqlik yetishmasligi

Koʻplab shikoyatlar, arizalar va murojaatlar davlat idoralarida sekin koʻrib chiqilishi fuqarolarning noroziligini keltirib chiqaradi. Tizimlararo muvofiqlikning pastligi, ortiqcha hujjatlashtirish jarayoni, ruxsatnoma olish bosqichlarining koʻpligi insonning asosiy huquqlarini toʻliq roʻyobga chiqarishga toʻsqinlik qiladi.

3. Sud-huquq tizimi faoliyatidagi kamchiliklar

Adolatli sud tizimi — inson huquqlarining asosiy kafolatidir. Biroq baʼzan sud jarayonlarining choʻzilishi, ayrim mutaxassislarning malaka yetishmasligi, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatidagi byurokratik kechikishlar fuqarolarning adolatga boʻlgan ishonchini kamaytiradi.

4. Ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlikning taʼsiri

Iqtisodiy resurslarning barqaror taqsimlanmagani, imkoniyatlarning bir xil boʻlmaganligi inson huquqlarining amalda cheklanishiga olib keladi. Masalan, kam taʼminlangan oilalar farzandlari uchun sifatli taʼlim yoki ijtimoiy xizmatlardan foydalanish qiyin boʻlishi mumkin. Bu esa kelajakda ham tengsizlikning davom etishiga sabab boʻladi.

5. Axborot xavfsizligi bilan bogʻliq xavflar

Raqamli jamiyat shakllanayotgan bir davrda insonning shaxsiy maʼlumotlari eng beqaror resursga aylanmoqda. Internet orqali shaxsiy maʼlumotlarning tarqalishi, kiberhujumlar, axborot xurujlari inson huquqlarini yangi tahdidlar bilan toʻqnash keltiradi. Shaxsiy hayot daxlsizligi zamonaviy inson uchun eng muhim qadriyatlardan biridir.

¹ Qarang¹ Human Rights Watch. (2023). World Report 2023: Rights and Freedoms. New York: HRW, 15-48-betlar.

6. Gender tengligidagi tizimli muammolar

Ayollar va erkaklar o'rtasidagi teng imkoniyatlar yo'qligi ba'zan jamiyatda aniq seziladi.²

Stereotiplar, an'anaviy tafakkur, iqtisodiy mustaqillikning yetishmasligi — bularning barchasi gender tengligiga to'sqinlik qiladi. Bu nafaqat ayollarning, balki jamiyatning umumiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

7. Inson huquqlarini ta'minlashning ilmiy asoslangan yondashuvlari

Jamiyatda inson huquqlarining to'liq amalga oshishi uchun davlat, jamiyat va fuqarolarning o'zaro hamkorligi zarur. Yechimlar sof huquqiy yo'l bilan emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy, madaniy choralar bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilishi kerak.

8. Huquqiy ongni yuksaltirishning samarali usullari

Huquqiy madaniyatni oshirish uchun uzluksiz ta'lim tizimida huquqiy bilimlarni chuqurlashtirish lozim. Maktablarda huquqiy savodxonlik darslari, oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy huquqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish ahamiyatlidir. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali ham huquqiy targ'ibot kuchaytirilishi zarur.

9. Sud-huquq tizimini modernizatsiya qilish zarurati

Adolatli sud tizimi jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Sud jarayonlarining shaffofligi, advokatlarining mustaqilligi, huquqiy jarayonlarning soddalashuvi fuqarolarning adolatga bo'lgan ishonchini tiklaydi. Sud tizimini raqamlashtirish ham zamon talabi bo'lib qolmoqda.

10. Ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish

Ijtimoiy tenglikni ta'minlash uchun aholining turli qatlamlari o'rtasidagi iqtisodiy tafovutni kamaytirish muhimdir. Ta'lim va tibbiyot sohalarida adolatli tizim yaratish, bandlik siyosatini kuchaytirish, yoshlar uchun yangi imkoniyatlar

yaratish inson huquqlarining real kafolatlanishiga xizmat qiladi.

11. Axborot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha kompleks choralar

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qiluvchi huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish, kiberxavfsizlik bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish, internetdan foydalanish madaniyatini oshirish zamonaviy jamiyatda insonning axborot huquqlarini himoyalashning asosiy yo'llaridir.

12. Gender tengligini mustahkamlash strategiyalari

Jamiyatda ayollar faoliyatining qo'llab-quvvatlanishi, ularga iqtisodiy mustaqillik berilishi, zo'ravonlikka qarshi kurash tizimlarining kuchaytirilishi gender tengligining ta'minlanishiga xizmat qiladi. Bunda ta'lim, targ'ibot va davlat siyosati muhim o'rin tutadi.

13. Fuqarolik jamiyati va davlat o'rtasidagi hamkorlik

Jamiyatda inson huquqlarini ta'minlash faqat davlatning burchi emas. Fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat tashkilotlar, ijtimoiy harakatlar, blogerlar, faol yoshlar ham mazkur jarayonning faol ishtirokchilaridir. Ular inson huquqlari bilan bog'liq muammolarni aniqlash, ularni jamoatchilikka yetkazish va yechimlar bo'yicha takliflar berishda muhim rol o'ynaydi.

Demak, hozirgi kunda jamiyatda quyidagi huquqiy muammolar yuzaga kelmoqda:

² Qarang² S.Karimov (2019). Ijtimoiy adolat va jamiyatda tenglik tamoyillari. Samarkand: Universitet nashriyoti, 32-60-betlar.

1. **Huquqiy ong va huquqiy madaniyatning pastligi.** Jamiyatda ko‘plab fuqarolar o‘z huquq va erkinliklarining mazmunini, ularni himoya qilish mexanizmlarini yetarlicha bilmaydi.
2. **Davlat organlarida ochiqlik va javobgarlikning sustligi.** Aholi murojaatlari ko‘pincha rasmiyatchilik bilan ko‘riladi va real natija berilishi kechikadi.
3. **Adolatli sud tizimiga ishonchning pasayishi.** Sud jarayonlarining shaffof emasligi, protsessual kechikishlar fuqarolar ishonchiga salbiy ta‘sir qiladi.
4. **Ayollar, bolalar va imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlarining to‘liq ta‘minlanmagani.** Gender stereotiplari va infratuzilmaviy cheklovlar ularning imkoniyatlarini toraytiradi.
5. **Ommaviy axborot vositalarining yetarli mustaqil emasligi.** Jamiyatda erkin fikr va tanqidiy yondashuvlar ba‘zan cheklanishi mumkin.
6. **Davlat xizmatchilarining malaka va mas‘uliyat darajasi notengligi.** Ba‘zi hududlarda xizmat sifati past, bu esa huquqlar buzilishi xavfini kuchaytiradi.
7. **Byurokratik to‘siqlar.** Oddiy huquqiy masalani hal qilish uchun haddan tashqari ko‘p hujjat talab qilinishi fuqarolarda norozilik uyg‘otadi.
Masalan: bugungi kunda yurtimizda ko‘plab muassasa va tashkilotlarda ish yuritish hujjatlari “HR”, “Smart office”, “Edo ijro” tizimlarida yuritilsada ammo axborot sifati va xavfsizligi nutqai nazaridan hujjatlar qog‘oz variant nusxalarida ham shakllantirilmoqda bu esa qog‘ozbozlikni oshishi, ish hajmini oshishi, ishchilar o‘rtasida norozilikni keltirib chiqarmoqda.
8. **Korrupsiyaning mavjudligi.** Korrupsiya inson huquqlarining deyarli barcha turlariga salbiy ta‘sir qiladi.
Yuqoridagi mummolarni bartaraf etishda quyidagilarni taklif etish maqsadga muvofiq:
 1. **Huquqiy ongni oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli ma‘rifiy dasturlar.** Maktab, OTM va ommaviy axborot vositalarida tushuntirish ishlari kuchaytirilishi zarur.
 2. **Davlat organlarida ochiqlikni kuchaytirish.** Har bir tashkilot jamoatchilikka hisobot berish, murojaatlar bajarilishi bo‘yicha ochiq platformalar yaratishi lozim.
 3. **Sud tizimini isloh qilish va raqamlashtirish.** Sud jarayonlarini onlayn kuzatish, hujjatlarni elektron shaklda qabul qilish tizimini kengaytirish.
 4. **Ayollar va nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash.** Ular uchun infratuzilmani moslashtirish, ta‘lim va bandlik imkoniyatlarini kengaytirish.
 5. **OAV mustaqilligini mustahkamlash.** Bloggerlar, jurnalistlar uchun xavfsiz va erkin faoliyat yuritish mexanizmlarini yaratish.
 6. **Davlat xizmatchilari malakasini oshirish.** Doimiy o‘qitish, baholash va rag‘batlantirish tizimini joriy etish.
 7. **Byurokratiyani qisqartirish.** Keraksiz hujjatlarni bekor qilish va xizmatlarni to‘liq raqamlashtirish.
Shuningdek, raqamlashtirilgan ma‘lumotlar xavfsizligini ta‘minlash.
 8. **Korrupsiyaga qarshi kurashning qat‘iy mexanizmlari.** Jazo muqarrarligini ta‘minlash, korrupsiyani fosh qilgan shaxslarga himoya kafolatlari berish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, inson huquq va erkinliklarini ta‘minlash jamiyatning eng ustuvor maqsadlaridan biri.

Bu jarayonning muvaffaqiyati ko'p omillarga bog'liq: huquqiy ongning yuksalishi, adolatli sud tizimi, ijtimoiy tenglikning ta'minlanishi, axborot xavfsizligining kuchayishi, gender tenglikka rioya qilinishi va fuqarolik jamiyatining faol ishtiroki shular jumlasidan. Agar ushbu omillar uyg'un holda rivojlantirilsa, jamiyatda har bir insonning qadr-qimmati e'zozlanadigan, erkinliklari to'liq ta'minlangan, adolat ustuvor bo'lgan huquqiy demokratik tizim shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – 8-dekabr, 1992-yil (2023-yilgi tahrir).
2. A.Saidov. "Inson huquqlari xalqaro huquqning tarkibiy qismi sifatida", T.: Adolat, 2019.
3. M.Jo'raev. – Inson huquqlari va erkinliklari: nazariy va amaliy jihatlar, Toshkent, 2021-yil.
4. Q.Xudoyberganov. "Inson huquqlari va ularning himoya mexanizmlari", T.: O'zbekiston, 2021-yil. 63-bet.
5. A.Boboev (2020). Inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning zamonaviy nazariy asoslari. Tashkent: Huquqiy nashrlar, 45-78-betlar.
6. S.Karimov (2019). Ijtimoiy adolat va jamiyatda tenglik tamoyillari. Samarkand: Universitet nashriyoti, 32-60-betlar.

Internet saytlari

7. BMT Inson huquqlari qo'mitasining O'zbekistonga doir hisobotlari (<https://www.ohchr.org/>)
8. Legal Code of the Republic of Uzbekistan. (2023). Constitution and Laws on Human Rights. Tashkent: Lex Publishing, 12-45-betlar.
9. Amnesty International. (2023). Annual Report: Human Rights in Central Asia. London: Amnesty International, 5-38-betlar.
10. Human Rights Watch. (2023). World Report 2023: Rights and Freedoms. New York: HRW, 15-48-betlar.
11. Freedom House tashkilotining O'zbekiston bo'yicha hisobotlari (<https://freedomhouse.org/>).